

Bestuurlijk Platform Groene Hart
p/a Provincie Utrecht
Postbus 80300
3508 TH UTRECHT

Datum 10 november 2023

Uw kenmerk

Contactpersoon J.G. Mekenkamp

Ons kenmerk 110-MH

Telefoonnummer 06 1929 5415

Bijlage(n)

E-mailadres jmekenkamp@regiomiddenholland.nl

Onderwerp Reactie Ontwikkelperspectief Groene Hart

Geachte leden van het Bestuurlijk Platform Groene Hart,

Met interesse hebben we kennisgenomen van het Ontwikkelperspectief voor het NOVEX-gebied Groene Hart als uitwerking van de Bestuursovereenkomst die de gemeenten in Midden-Holland in 2022 hebben medeondertekend. Wij leveren graag onze bijdrage aan het voorliggende document.

Juist in Midden-Holland herkennen en erkennen wij dat op basis van het water- en bodemsysteem niet alles overal kan en dat soms harde keuzes en extra inspanningen noodzakelijk zijn. Het is goed om hierover als overheden gezamenlijk principes af te spreken. Met de principes zoals die nu geformuleerd zijn in het Ontwikkelperspectief vrezen wij echter dat deze te weinig ruimte laten voor het voeren van goede gebiedsprocessen en te weinig ruimte laten voor de reeds bestaande ervaring van gemeenten om met de fysieke omstandigheden in het Groene Hart om te gaan. Op basis van onze ervaringen met eerdere gebiedsprocessen achten we sommige principes ook contraproductief: ze roepen weerstand op in plaats van dat er beweging ontstaat in de transitie.

Het is naar ons gevoel doelmatiger de principes zo te formuleren dat de ruimte er is om een goed proces te doorlopen. In deze reactie doen wij suggesties voor verbeteringen.

Wij zijn content te lezen dat in het Ontwikkelperspectief wordt onderschreven dat het Groene Hart een samenhangend geheel is van landschap, woon- en werkgebied. De constatering dat het bij de ontwikkeling belangrijk is oog te hebben voor leefbaarheid en economische vitaliteit delen en onderstrepen wij. Daarbij delen wij ook het principe van een gebiedsgerichte uitwerking die voldoende rekening houdt met lokale verschillen. In algemene zin doen wij de suggestie om in de formuleringen te vertrekken vanuit de kracht van het Groene Hart en defensieve teksten te vermijden. We staan voor ons groene landschap, formuleren daar onze visie op en bouwen van daaruit aan onze toekomst.

Als regio hebben we in 2021 een agenda Verstedelijking en Mobiliteit opgesteld die we aan uw perspectief hebben gespiegeld. We zien dat het schuurt op onderdelen en zien een aantal relevante vraagstukken ook nog niet benoemd. In deze brief gaan we – zoveel mogelijk per ontwikkelprincipe – in op deze punten en de vraagstukken die wij daarbij graag terugzien in de onderzoeksagenda.

Water en bodem sturend

Als het gaat om bodemdaling in veengebieden hebben we in onze regio al veel kennis ontwikkeld en zijn we ons zeer bewust van het feit dat het bodem- en watersysteem niet genegeerd mag worden bij ruimtelijke ontwikkelingen.

We zetten die ervaring graag in en zien daartoe ook kansen als we daarin bewust kijken naar wat we nu moeten investeren om in de toekomst lagere beheerlasten te hebben. Een aantal boekhoudkundige

regels – zoals het niet contant mogen maken van toekomstige inkomsten – verzetten zit daar echter tegen, waardoor de voorgestane “life-cycle-cost” benadering praktisch neerkomt op een verschuiving van publieke kosten in de toekomst naar private investeringen in het heden. Het niets doen als alternatief levert daarentegen risico's op voor de kwaliteit van de leefomgeving, rond de hechte gemeenschappen en sociale cohesie in onze regio – dat kan nog wel eens kostbaarder zijn dan de nu in ogenschouw genomen fysieke maatregelen.

Ontwikkelpincipe 3 is in het Ontwikkelperspectief als volgt geformuleerd: “Hanteer bestaande of te realiseren condities van water en bodem als primair criterium bij de verdeling van ruimte over de verschillende gebruiksmogelijkheden van het Groene Hart, Uitgangspunt is dat ruimtelijke keuzen fysiek realiseerbaar zijn, dat zij geen onaanvaardbare inspanningen en/of maatschappelijke kosten met zich meebrengen en dat geen negatieve effecten worden afgewenteld etc...”. Het criterium lijkt nu te veel uit te gaan van een “tabula rasa” – een leeg landschap waar geen mensen wonen. Waar we in het Groene Hart te maken hebben met bestaande steden en dorpen en (sociale en fysieke) netwerken. Bovendien is het water en bodem-systeem ook belangrijk

bij de onderhouds- en verduurzamingsopgaven van bestaande steden en dorpen (klimaatadaptatie, omgaan met bodemdaling en energietransitie). Wij zien daarom aan dit ontwikkelprincipe graag als volgt geformuleerd:

“Uitgangspunt is dat ruimtelijke keuzen fysiek realiseerbaar zijn en niet leiden tot onaanvaardbare maatschappelijke kosten of inspanningen – nu of in de toekomst, op de locatie of op andere plekken. Daarom wegen we in het Groene Hart altijd de bestaande of te realiseren condities van water en bodem mee bij toekomstige ruimtelijke keuzen enen *bij de verduurzamingsopgaven van bestaande steden en dorpen*”.

We zien de volgende vraag daarom graag terug op de onderzoeksagenda:

- Op welke wijze kunnen lokale overheden vanuit de life-cycle-cost benadering in staat worden gesteld mede te investeren in een goede inrichting van de benodigde en gewenste ontwikkelingen om zo kosten in het toekomstig beheer van de openbare ruimte zoveel als mogelijk te voorkomen?

Watersysteem: hogere grondwaterstanden

Gezien de klimaatontwikkelingen die in de toekomst zullen leiden tot langere periodes van droogte beschouwen we het idee om te zorgen voor meer water voor de Veenweiden als ondersteunend en gericht op het voorkomen van te snelle bodemdaling. Wij hebben echter zorgen of met de beoogde vernatting niet te ver en te snel wordt gehandeld. Het huidige principe richt zich te veel op één oplossing (het grondwater moet omhoog) zonder de consequenties mee te wegen. Wij onderschrijven het belang van het voorkomen van veenverbranding en de zorg voor voldoende water in de veengebieden om verdroging te voorkomen. Een goed gebiedsproces stelt daarbij het doel centraal en niet het middel (dus specifiek: zet het voorkomen van veenverbranding centraal i.p.v. het grondwaterpeil omhoog). Er zijn meerdere oplossingen denkbaar en voor de realisatie is draagvlak nodig is bij de eigenaren en omgeving. In onze ervaring werkt het daarom beter om de gewenste groen-blauwe diensten aantrekkelijker te maken in plaats van een rigide aanpak op het gebied van grondwaterpeilen tot principe te verheffen. Dit vraagt om maatwerkoplossingen per polder.

In het perspectief wordt al snel gesproken over het “verhogen van het grondwaterpeil”, ondanks dat er een groot aantal overwegingen worden benoemd die echt nog nader onderzoek vragen. De impact op de landbouwsector en biodiversiteit is – zeker als het te snel gaat – namelijk negatief (NMI-rapport 1861.N.22, mei 2023) en zou zelfs tot het einde van de agrarische sector in het Groene Hart leiden. Dat is ongewenst; het landschap wordt immers gevormd en onderhouden door de agrariërs die tevens van belang zijn voor de voedselproductie. Het verhogen van grondwaterstanden kan door middel van het realiseren van actieve waterinfiltratie, maar vraagt forse investeringen en leidt ook dan tot lagere opbrengsten voor de agrariër.

We zien daarom graag dat ook alternatieven voor reductie van broeikasgassen en het voorkomen van bodemdaling worden onderzocht en betrokken bij de gebiedsprocessen. Denk daarbij onder meer aan methodes als klei in veen, vastleggen van CO₂ in de bodem en (jonge) bosaanplant en voorkomen van CO₂ bij energieproductie door ammoniak als energiedrager te benutten.

We zien de volgende vragen daarom graag terug op de onderzoeksagenda:

- Wat is de impact van beoogde hogere grondwaterstanden op bestaande gebouwde functies (bv: vochtoverlast) en welke aanpassingen zijn hiervoor nodig in het watersysteem (bv: loskoppelen peilbeheer van diverse kernen en linten)?

- Welke impact hebben de hogere waterstanden op de draagkracht van de ondergrond onder de huidige infrastructuur in het landelijk gebied?
- Welke nieuwe en alternatieve methodes voor het remmen van bodemdaling zijn kansrijk en willen we in de praktijk toetsen? (bijvoorbeeld: klei in veen)
- Zijn er ook alternatieven mogelijk voor het reduceren, vastleggen of voorkomen van CO₂-uitstoot. Waar ligt het optimum in kosten en baten van deze vormen?

Wonen:

We zijn blij met de erkenning dat in het Groene Hart wonen belangrijk is en dat ook blijft. Onze inwoners zijn verbonden aan ons gebied en willen ook graag dat hun kinderen en kleinkinderen in het Groene Hart kunnen blijven wonen. Onze regio is een groeiregio die via bestaande afspraken ook voorziet in een deel van de bovenregionale vraag. Wij zien onze inwoners in de toekomst niet graag weer vertrekken en zetten ons regionaal in voor de brede maatschappelijke behoefte. We zetten daarbij in op een grote diversiteit aan woonmilieus met bijbehorende voorzieningen, waarbij we de bestaande (historische) kwaliteiten en identiteit van onze kernen zeer hoog achten en rekening houden met de uitdagingen van het bodem en watersysteem. Dit geldt echter ook voor de gebieden met een veenondergrond, waar wel behoefte is aan woonruimte maar geen kleigrond aanwezig is. Wij achten het van belang dat hier ruimte voor wordt gegeven in het Ontwikkelperspectief.

Ontwikkelpincipe 7 luidt als volgt: "Bouw woningen en bedrijventerreinen bij voorkeur op de kleigronden, niet in veengebieden. Uitzondering geldt voor innovaties die duurzame en betaalbare bebouwing in veengebieden met beperkte drooglegging mogelijk maken...". Naast het pleidooi dat wij voeren om vooral ook aandacht te houden voor woningbouw in de kleine kernen om deze vitaal te kunnen houden, denken wij dat ook de mogelijkheden voor bouwen in de steden van het Groene Hart moeten worden benoemd. Het Ontwikkelperspectief doet dat ook in het kader op p. 29 waar de vraagstukken bij ontwikkelprincipe 7 worden beschreven. Wij stellen u voor om in de tekst van het ontwikkelprincipe na de zin "bij voorkeur" toe te voegen "*in de bestaande steden met goed OV*".

We zien de volgende vragen daarom graag terug op de onderzoeksagenda:

- In hoeverre is verdere verdichting (door bijvoorbeeld hoger te bouwen) en/of uitbreiden van de bestaande kernen verantwoord in relatie tot de woningbehoefte, identiteit, ensemble-waarde omgeving erfgoed en de impact op het landschap? Dit vanwege mogelijk toekomstige groeiambities van gemeenten.
- Welke ruimte is er binnen de bestaande kernen voor realisatie en behoud van voldoende groen, nodig om een goede leefkwaliteit te borgen bij langere periodes van hitte en weersextremen?
- In welke generieke behoefte aan woningbouw (denk onder meer aan de huisvesting van vluchtelingen, groei in omvang sociale woningbouw) kan in het Groene Hart in redelijkheid worden voorzien en op welke wijze is dat ook haalbaar te maken (draagvlak, financieel)?

Bedrijvigheid

Wij zien dat we in ons gebied de werkgelegenheid en bedrijven een sterke verbondenheid kennen met onze inwoners: veel werknemers komen uit het gebied. Daarbij komt dat voor onze werkgelegenheid we overigens al voor een groot deel afhankelijk zijn van de steden om ons heen. Om de kwaliteit te behouden en te ontwikkelen (bijvoorbeeld richting meer circulair, duurzamer) is ook ruimte nodig voor ontwikkeling en innovatie van de verbonden werkgelegenheid. Regio Midden-Holland heeft recent de regionale bedrijventerreinenstrategie vastgesteld, met daarin de kwalitatieve koers van de gemeenten voor de ontwikkeling van de bedrijventerreinen. De bedrijventerreinenstrategie is aanvaard door GS van Zuid-Holland en bevat in hoofdlijnen hetgeen in deze alinea's wordt bepleit.

Midden Holland heeft een sterk economisch en divers profiel: van makers in de metaal, maritiem, bouw en voedsel, transport en tuinbouw nabij de A12. Sectoren met veel toegevoegde waarde en toekomst en door het diverse palet van de MKB-bedrijvigheid een sterke en veerkrachtige regionale economie. Ze zijn bovendien ook goed verbonden met de samenleving en inwoners en vormen daarmee een belangrijk onderdeel van de sociale basis. Van levensbelang om dit te behouden.

Bedrijventerreinen zorgen in Midden-Holland voor ongeveer 35% van de totale werkgelegenheid binnen de regio. Naast de ongeveer 39.000 banen noemen we de spin-off en indirecte werkgelegenheid die gekoppeld is aan bedrijven op bedrijventerreinen. Daarbij leveren de bedrijventerreinen een jaarlijks toegevoegde waarde van circa 35% van het totale bruto regionale product en is ongeveer 60% van de innovatieve bedrijven op een bedrijventerrein. In de regio staan we daarom voor een goede regionale spreiding van onze bedrijventerreinen, juist vanwege die nabijheid van werkgelegenheid en verbondenheid tussen ondernemers en de samenleving. Wij onderschrijven daarbij het belang van de inzet op de ontwikkeling naar meer circulair, die overigens ook meer ruimtebeslag kan gaan vragen.

In het nu door u geformuleerde principe ligt de nadruk op het beperken van ruimte voor bedrijventerreinen, waar ons inziens meer nadruk mag liggen op behoud, innovatie en versterking van de bestaande aan het gebied verbonden bedrijvigheid. Pas bij het ontstaan van schuifruimte op bestaande terreinen is herstructurering van bestaande terreinen gericht op intensiever ruimtegebruik mogelijk – waarbij ook groen en water op deze terreinen om extra ruimte vraagt. Herstructurering van bestaande bedrijventerreinen komt niet als vanzelf tot stand, maar vraagt behoorlijke inspanningen en middelen.

We zien de volgende vragen daarom graag terug op de onderzoeksagenda:

- Welke ruimte is er (perspectief 2050) nodig om schuifruimte te creëren voor de gewenste ontwikkelingen en het versterken van de intensiever gebruik van bedrijventerreinen en kunnen partijen het daarover eens worden?
- Welke ruimtewinst kan realistisch geboekt worden door intensivering in combinatie met klimaatadaptatie?
- Met welke middelen en instrumenten kunnen wij sturen op de doelstellingen van beter benutten, duurzaam en intensief ruimtegebruik van (nieuwe) bedrijventerreinen?

Agrarische transitie

In het Ontwikkelperspectief wordt de indruk gewekt dat bij hogere waterstanden nieuwe kansen ontstaan voor een innovatievere agrarische sector, weliswaar ondersteund van overheidswege. Wij zien dit als weinig invoelend richting onze autonome en ondernemende agrariërs. Wij pleiten ervoor om te zoeken naar een aanpak die ondernemerschap ook in de toekomst mogelijk maakt. Tevens is de aandacht eenzijdig gericht op de veenweiden, en missen wij de akkerbouw in de droogmakerijen. Dat is volgens ons een waardevolle aanvulling.

We zien de volgende vragen daarom graag terug op de onderzoeksagenda:

- Op welke wijze kan en wil de overheid de agrariërs helpen om – vanuit de eigen autonomie – de toekomst tegemoet te treden?
- Hoe kan voorkomen worden dat de subsidieafhankelijkheid in de agrarische sector de autonomie van de (agrarische) inwoners overvleugeld en er geen ruimte meer is voor ondernemerschap?

Natuur en biodiversiteit

Is het behalen van de wettelijke doelen voor biodiversiteit en waterkwaliteit een passende ambitie? Het Ontwikkelperspectief heeft namelijk een toekomstbeeld 2050.

Mobiliteit en verbindingen

In het algemeen zien we in Nederland dat investeringen in infrastructuur vooral plaatsvinden op basis van capaciteits- en marktanalyses (NCMA) of – al een eerste innovatie – gekoppeld zijn aan grootschalige nieuwe ontwikkelingen. Ook de aanbesteding van buslijnen vindt plaats op een wijze die de marktwerking stelt boven het behoud van een basisniveau aan voorzieningen op het gebied van bereikbaarheid.

De ambitie om het landelijk gebied beter te ontsluiten via fiets en OV zien we dan ook als een goede stap – die ten bate kan komen aan de zowel de eigen inwoners als de omliggende steden. Kansen hiervoor zien we onder meer in het realiseren van een goed OV-knooppunt nabij het nieuwe dorp in Zuidplas en het versterken van verbindingen naar en tussen de recreatiegebieden in de regio. Dat draagt zowel bij aan de mobiliteitstransitie in de regio als aan het beter benutten van recreatiemogelijkheden vanuit de stad. Daarvoor zijn wel meer middelen nodig dan nu beschikbaar.

We zien de volgende vraag daarom graag terug op de onderzoeksagenda:

- Welke middelen zijn er vanuit de (rijks/provinciale) overheid en/of omliggende steden beschikbaar om de bereikbaarheid en doorwaadbaarheid van het Groene Hart per fiets en OV te verbeteren?

Erfgoed

Het is aansprekend om de historische kwaliteit te benutten voor de opgaven die voor ons liggen. Het lijkt ons ook een goed principe om te kijken hoe je met ontwikkelingen de historische kwaliteiten kunt versterken. Dat leidt niet tot het “verzilveren” van erfgoed in de zin dat het erfgoed middelen oplevert die bijdragen aan de opgaven. Het gaat bovendien voorbij aan de voorzichtigheid en inspanningen die daarvoor nodig zijn (zie punt wonen).

We stellen dan ook voor het principe te herformuleren naar: versterk bij ontwikkelingen de aanwezige historische waarde, dat levert meer kwaliteit op. Daarnaast vragen wij u om ook de bescherming van het immaterieel erfgoed (kaasmaken, oude ambachten) een plek te geven in het Ontwikkelperspectief.

We zien de volgende vraag daarom graag terug op de onderzoeksagenda:

- Op welke wijze kan voldoende kennis en capaciteit beschikbaar worden gesteld om bij ontwikkelingen historische waardes te versterken?

Energieopwekking

De opwek van duurzame energie op het boerenbedrijf (dak en erf) met goed ingepaste zonnedaken en kleine windmolens biedt ons inziens een goed potentieel, wat nu alleen nog wordt benut voor de reductie van de energiebehoefte van het eigen boerenbedrijf. De contourennotitie Ruimte (september 2023) geeft daarbij aan dat ammoniak als energiedrager in beeld is.

Daar denken we dat we ook kansen laten liggen, maar meer kansen benutten vraagt investeringen in ondergrondse infrastructuur – over langere lengtes dan direct aan de randen van de stad. Het leggen van zonnepanelen langs de stad zien we als een directe aantasting van de landschappelijke beleving vanuit die stad.

De suggestie om de governance van energieopwek na 2030 in een groter verband te organiseren dan RES-regio's vanwege landschappelijke impact is een interessant idee voor nadere verkenning.

We zien de volgende vragen daarom graag terug op de onderzoeksagenda:

- Is het haalbaar en wenselijk voor partijen om te investeren in ondergrondse infrastructuur om meer energieopwek op het boerenbedrijf mogelijk te maken, waarbij kwaliteitsaspecten als landschappelijke inpassing (kleinschaligere opwek) en toegankelijkheid vanuit de stad richting het buitengebied mee worden gewogen.
- Welke bijdrage kan het winnen van waterstof uit mest¹ leveren aan de energietransitie en op welke wijze kunnen we deze potentie benutten?

Overige opmerkingen

- Voor de leesbaarheid lijkt het ons goed paragraaf 6.1 Vervolgproces te verplaatsen naar de inleiding of samenvatting. Ook adviseren wij de afkortingen NOVEX en NOVI nader toe te lichten in het begin van het stuk.
- Over het vervolgproces is nadere uitwerking gewenst, zodat we ook in het vervolg de nodige inbreng kunnen leveren voor de keuzes die gemaakt worden.
- Wij zijn benieuwd door wie de uitvoeringsagenda gemaakt wordt, welk abstractieniveau het heeft en in hoeverre dit traject samengaat met bijvoorbeeld de gebiedsuitwerkingen NPLG?
- Recreatie is van groot maatschappelijk belang en tegelijkertijd wordt recreatie in een aantal paragrafen aangestipt. Wij adviseren recreatie meer tot uiting te laten komen in het stuk. Wij kunnen ons voorstellen dat recreatie bijvoorbeeld als apart ontwikkelprincipe wordt opgenomen.

We vragen u om de door ons geadresseerde vraagstukken toe te voegen aan de onderzoeksagenda van het Ontwikkelperspectief en de suggesties voor herformulering over te nemen. We leggen graag dan ook de koppeling met opgaven en projecten waar we in de regio mee bezig zijn die een bijdrage kunnen leveren aan het beantwoorden van onderzoekopgaven zodat we samen onderweg kunnen naar een evenwichtige ontwikkeling van de regio Midden Holland. Het Groene Hart is het zondermeer waard.

Met vriendelijke groet,

Namens het bestuurlijk overleg Ruimte en Wonen,

Ria Boere-Schoonderwoerd
voorzitter

¹ [Duits bedrijf haalt waterstof uit mest \(mestverwaarding.nl\)](https://duitsbedrijf.nl)